

Bu Sayıda

Marx'ın yüzelli yıl önce yazdığı gibi: saygıdeğer biçimler aldığı kendi ülkesinden, çırılçıplak dolaştığı sömürgelere yönelik burjuva uygarlığının köklü ikiyüzlülüğü ve doğuştan gelen barbarlığı apaçık gözlerimizin önünde yatıyor. 11 Eylül 2001'de Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a çakılan uçaklar, bu ikiyüzlülük ve barbarlığın iyice görünür kılındığı yeni bir emperyalist saldırganlık döneminin başlangıç fişeği oldu. Emperyalistlerin kolektif biçimde gerçekleştirdiği Afganistan ve ABD öncülüğünün ön plana çıktığı Irak işgali ve yakın dönemde formüle edilerek NATO konseptine dönüştürülmeye çalışılan Büyük Ortadoğu yeni adıyla Genişletilmiş Ortadoğu Projesi, neo-liberal küreselleşme stratejisinin artık "barışçıl" yollarla, piyasa ekonomisinin kendiliğinden işleyişiyle gerçekleşemeyeceğini gösteriyor.

Kapitalizm, yetmişli yıllardan beri -nedenleri üzerinde tartışmalar devam etse de- içinden çıkamadığı bir aşırı birikim krizi yaşıyor. David Harvey, Gowan'ın 1970'lerin krizinden bugüne ABD önderliğinde uluslararası kapitalizmin radikal bir biçimde yeniden yapılandığı tespitine katılmakla birlikte, bunun dünyanın geri kalanına kabul ettirilmesinin sadece dünyanın serbest ticarete ve rekabete açılması yoluyla olmadığını, ayrıca dev Amerikan pazarına ulaşımın engellenmesi silahıyla gerçekleştirildiğini vurguluyor.

Önceki sayımızda Wood'un işaret ettiği gibi sermayenin kazandığı hareket kabiliyeti ve her bir ülkeyle geliştirdiği karmaşık ilişki biçimleri bugün bu engelleyici ikiyüzlülüğü sürdürülemez kılmaktadır. Sermayenin anarşik yapısından doğduğu söylenebilecek olan bu sürdürülemezliği, serbest ticaret diye haykıran DTÖ, GATTs gibi anlaşmalar da göstermektedir. Bütün bunlar düşünüldüğünde, dünya kapitalizminde ve uluslararası güç ilişkilerindeki ABD hegemonyasında cisimleşen eşitsiz ilişkilerin salt ekonomik araçlar ve mekanizmalarla sürdürülemeyeceği gerçeği yeniden su yüzüne çıkıyor ve bu sürecin ayrılmaz bir parçası olan "zor"un yüksek sesle çağrılmasını getiriyor.

Bunların yanında, krizle ilgili çok tarihsel bir durum da iyiden iyie belirginleşiyor. Geçen zamana ve dünya ekonomisindeki entegrasyon düzeyinin genişlemesine rağmen krizin bir türlü aşılmasını kapitalizmin tarihsel sınırlarına -Samir Amin'in deyişiyle kapitalizmin eskimişliğine- işaret ettiği ölçüde, bir yandan ister ileri isterse de az gelişmiş olsun kapitalist ülkelerde demokratik süreçler ve özgürlükleri geriletirken onun emperyalist merkezleri

saldırganlıklarını ve kısıcılıklarını arttırıyor.

Yeni muhafazakarlar, “terörizmle savaş” koşullarında, ABD’nin “önleyici müdahalelerinin” “terörizm”in kendi ülkelerine yönelen bir tehdit haline geldiğinden hareketle meşru olduğunu ileri sürüyorlar. Bu sayıdaki ilk yazımız olan Haluk Gerger’in “Amerikan Emperyalizminin Ayırdedici Özellikleri” adlı makalesi, “neo-con” yaklaşımı yeni bir şeymiş gibi gözükse de ABD’nin emperyalist bir devlet olarak, soğuk savaştan bugüne içerde ve dışarda düşmanlar tanımlayarak sürekli militarizasyon üreten bir aygıt olduğunu gösteriyor. Bu sayede yaşadığı onca ekonomik ve toplumsal soruna rağmen hegemonyacı kapasitesini sürekli yükseltebildiğini vurguluyor. Gerger’in analizi, ABD’nin emperyalist hakimiyetinin salt bu militarizasyon ve işbirlikçi yerel odaklar aracılığıyla değil, “küçük Amerikalılar” yaratarak yerelliklerdeki düzenin organik bir parçası olabilmesi sayesinde güçlenerek süreklilik kazandığına da dikkatimizi çekiyor.

Bu sayıdaki ikinci yazımız David Harvey’e ait. Harvey’in “ ‘Yeni’ Emperyalizm: Mülksüzleşme Yoluyla Birikim” başlıklı yazısı, kapitalizm yaşadığı pek çok krize rağmen nasıl bu kadar uzun süre hayatta kaldığının aydınlatılması gereken gizemli bir konu olduğu tespitiyle başlıyor. Yazıda Harvey, ABD hegemonya ve hakimiyetinin bugün geçmiştekenden çok daha ciddi bir tehdit altında olduğunu vurgulayıp: “Eğer Arrighi’nin izinden gittiği Braudel haklıysa, ve güçlü bir finanslaşma dalgası egemenliğin bir hegemonik güçten diğerine geçişini bildiriyorsa, o zaman ABD’nin finanslaşmaya doğru 1970’lerdeki dönüşü, kendi kendini yıkan tarihsel bir örnek oluşturacak” diyor. ABD’nin dahili ve harici açıklarının süresiz olarak denetim dışında dalgalanmaya devam edemeyeceğini vurgulayan Harvey, onunla benzer makro-ekonomik koşulları sergileyecek her hangi bir ülkenin şimdiye kadar çoktan IMF tarafından uygulanacak olan yapısal uyum süreçlerine yöneltileceği açık olan ABD’nin merkezinde yer aldığı bir yeni emperyalizmin geliştirilmeye çalışıldığını ileri sürüyor. Ona göre bu ‘yeni emperyalizm’in ayırt edici özelliği peş peşe gelen mülksüzleşme yoluyla birikim dalgalarıdır. Harvey, dünyanın herhangi bir yerinde patlayacak bir direniş ve hıncı ateşleyeceğini söylediği bu birikim dalgalarının sadece dünya çapında aktif bir küreselleşme karşıtı bir hareketi değil, aynı zamanda özellikle Asya’daki ve hatta Avrupa’daki, başlarda esnek olan ikinci derece güçlerin, ABD hegemonyasına karşı belirgin bir direnişini de ürettiğini belirtiyor. Ona göre, bu sürecin Amerika içindeki demokratik kurumlar açısından

da son derece zararlı ve yıkıcı etkileri olacaktır. Bu noktada, Harvey'in Lenin'den kalkarak yaptığı şu tespit önem taşıyor: Dışarıdaki emperyalizm ancak içeride baskıcı bir yönetimle sürdürülebilir ve ancak bu baskıcılığı körükleyebilir, Amerikan halkının askerileşmiş bir imparatorluğa desteğinin nereye kadar süreceği temel bir sorundur.

Geçen sayımızda da bir yazısı yer alan Doğan Göçmen bu sayıda, Rosa Luxemburg'un yazılarının içerdiği uluslararası siyaset teorisi üzerinde duruyor. Bu teorinin eleştirel realist olarak nitelendirilebilecek bir bakışa sahip olduğunu savunan Göçmen, onun bu teoriyi o zamanki üç etkin uluslararası ilişkiler yaklaşımıyla (toplumsal sözleşme teorileri, ahlakçı yaklaşım ve realizm) tartışma içinde geliştirdiğini belirtmektedir. Luxemburg'un bu tartışma içinde kendi bakış açısını geliştirdikten sonra emperyalizmin eleştirisine giriştiğini söyleyen Göçmen'e göre, bu eleştiri aynı zamanda uluslararası ilişkilerde etiğin yani karşılıklı eşitlik ve tanıma ilkelerinin mümkün olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

7. sayımızda başladığımız *İmparatorluk* tartışmalarını bu sayıda, Almanya'dan bir çeviri yazı ve Emre Arslan'ın Almanya'daki İmparatorluk tartışmalarını değerlendiren yazısı ile sürdürüyoruz. Jens Wissel "Canavarı Adlandırmak: Nicos Poulantzas ve İmparatorluk" adlı yazısında, *İmparatorluk* kitabının yanıtlarını tutarsız bulsa da doğru sorular sorduğunu belirtiyor. Emperyalizmin artık güncel olmayan belli bir algılanışı üzerinde yeniden düşünmemiz için iyi nedenlerimiz olduğunu söylüyor. Bu nedenle Hardt ve Negri'nin post-emperyalist bir düzeni tarif etme çabaları üzerine dönen tartışmaların kullanılması gereğine inanıyor. Wissel, imparatorluğun ve emperyalizmin yeni biçiminin analizi için, Poulantzas'ın devletin uluslararasılaşması teorisinin önemli olanaklar sunduğunu ileri sürüyor ve bu olanakları araştırıyor.

Emre Arslan ise, Hardt ve Negri'nin meşhur kitabının Almanya'da nasıl tartışıldığını anlattığı yazısında Almanya sol-entelektüel çevrelerinin kitaba ilişkin tepkisinin üç etmen tarafından belirlendiğini ileri sürüyor: Güçlü Alman teorik geleneğinin teorik tutarsızlık ve çelişkilere karşı bir hassasiyet yaratması; Alman radikal solunun açık küçük burjuva karakteri; Alman tarihsel tecrübesi dolayısıyla bu ülke radikal solunun bile ABD'yi eleştirmekten imtina etmesi. Arslan, bu etmenlerin belirlediği tepkileri *İmparatorluk*'u eleştirenler, kitabı beğenmese de açtığı tartışmadan faydalanmak isteyenler, kitabı çok beğenip adeta kendinden geçenler

ve kitabı ciddiye almayıp dalga geçenler biçiminde sınıflandırıp dörde ayırıyor. Yazara göre, *İmparatorluk*'u hem eleştiren hem de ona katılanların uzlaştığı bir argüman, kitabın pek çok teorik tartışmazlık ve çelişkiyi barındırdığıdır. Arslan, *İmparatorluk* üzerine yaptığı değerlendirmeyi, "Batı cephesinde, ne yazık ki, yeni bir şey yok." diyerek bitiriyor.

Avrupa Birliği (AB) tartışmaları, ülkemizde AB'nin etrafında onu dokunulmaz kılan bir "hale" varmış gibi yürüyor. AB süreci, hem onu oluşturan ulus-devletler hem de AB halkları açısından çelişkili bir süreç. Ve bu süreç, sermaye hegemonyasında şekilleniyor. Graham Taylor ve Andy Mathers'ın yazısı, bu çelişkili sürecin işçi hareketi açısından önemli bir yönüne vurgu yapıyor. Yazarlar, Avrupa bütünleşmesinin mantıksal ve tarihsel belirleyicilerini inceliyor ve bu bütünleşmenin Avrupa emek hareketinin yeniden canlanması açısından taşıdığı potansiyel ile oluşturduğu tehditleri değerlendiriyorlar. Hizmette yerellik (*subsidiarite*) ilkesi yoluyla, Avrupa genelinde uygulanan neo-liberal düzenleme ile ulusal düzeydeki siyasal eylemlilik arasında bir düzenleyici boşluk oluşturulduğunu gözleyen yazarlar, üye ülkelerde gelişen neo-liberalizm karşıtı sosyal mücadelelerin yanında, direnişi ulusal sınırların ötesinde birleştirerek bu düzenleyici boşluğu kapatan "ulusötesi" hareketlerin izinden giderek AB formunun tarihsel belirleniminin açığa çıkarılabileceğini ileri sürüyorlar.

Uluslararası hukuk karşısında Sovyet hukuk doktrininde geliştirilen yaklaşımlar Ekim Devrimi'nden itibaren çeşitlilik göstermiştir. Ateş Uslu yazısında, Sovyet hukukçularının ortaya koyduğu uluslararası hukuk teorilerini üç dönemde inceliyor. Yazara göre, ilk dönemde (1917-1930) Korovin'in "geçiş dönemi uluslararası hukuku" teorisinin belirgin bir ağırlığı bulunurken, ikinci dönemde ise (1930-1938) Korovin'in teorileri büyük ölçüde terk edilmiş, dönemin Sovyet dış politikasının açıklamalarına daha uygun, devlet merkezli teoriler geliştirilmiştir. Üçüncü dönem ise 1938'den 1985'e uzanır; bu dönemde resmi bir uluslararası hukuk görüşünün oluşması söz konusudur, bu yıllarda önce soğuk savaşın, daha sonra da "barış içinde bir arada yaşama" ve "detant" dönemlerinin politik kaygıları uluslararası hukuk teorilerine yön vermiştir. Sermayenin ABD önderliğinde yürütülen Genişletilmiş Ortadoğu Projesinin bir aşıl topuğu olarak görülen Filistin Sorunu, bu sayımızda "demografya savaşları" yönüyle ele alınıyor. Hakan Güneş yazısında Filistin Sorununun çözümsüzlük üreten temel dinamiklerinden biri olarak nüfus sorununu irdeliyor. Yazara göre, İsrail,

etnik-dini temelde kurulmuş Yahudi Devleti niteliğini dönüştürmediği sürece, Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkının tanınması temelinde bir çözümün gerçekleşmesi olası görünmüyor. Emre Gürbüz'ün bilgi verici mahiyetteki yazısı ise Sovyet sonrası dönemin kilit ülkelerinden biri olan Kazakistan'ın ulus-devlet inşa sürecini ele alıyor. Uzun bir tarihsel süreci inceleyen yazı, kimliklerin *habitus* yoluyla elde edildiğini, bunun da hem içerdekilerin hem de dışardakilerin algısını etkilediğini savunuyor. Yazara göre, *habitus* sürekli değiştiği için ulusal kimlikler de -elbette Kazak kimliği de- sürekli olarak yeniden oluşmaktadır.

İşaya Üşür'ün "Proto Sanayileşme: Sanayileşme Tarihine Bir Katkı?" yazısı, iktisatçılar ve sosyal bilimcilerinin ilgisini çeken konuların başında geldiği söylediği sanayi devriminin, "dünyanın tek bir bütün" haline gelmesini mümkün kılan tarihsel bir olay olduğunu söyleyerek, bu devrim öncesi sanai üretim birimlerinden "sanayileşmenin" üretim birimine, yani fabrikaya geçişin nasıl meydana geldiği üzerine geliştirilmiş iki teori üzerinde duruyor. Yazı, kimi ortak noktaları olsa da aralarında kuramsal kaygılar, vurgu ve terminoloji açılarından ciddi farklılıklar barındıran bu iki teoriyi analitik bir biçimde ortaya koyması ve sanayileşme süreci hakkında çalışan ve kafa yoranlara yeni kapılar açması bakımlarından önemli.

Dergimizde ilk kez bir yuvarlak masa söyleşisine yer veriyoruz. Söyleşi, 2001 yılında ODTÜ İktisat Kongresi vesilesiyle ülkemize gelen Marksist iktisatçılar Alan Freeman, Hugo Radice ve Riccardo Bellofiore ile yapıldı. Çeşitli aksaklıklardan dolayı daha önceden yayınlamadığımız bu söyleşiyi dosya konumuzla ilintili olduğunu düşünerek bu sayımızda yayınlamayı uygun gördük. Söyleşide Freeman, Radice ve Bellofiore sermayenin küreselleşme sürecini ve kürselleşme karşıtı hareketleri değerlendiriyorlar.

"Kapitalizmin artık kurtarılamaz durumda" olduğunu her geçen gün daha çok anlıyoruz; insanlığı ve doğayı "burjuva uygarlığının köklü ikiyüzlülüğüne" kurban etmemek için, "aslolanın dünyayı yorumlamak değil onu değiştirmek olduğunu" unutmamak gerekiyor. Önümüzdeki sayılara katkılarınızı bekliyoruz.